

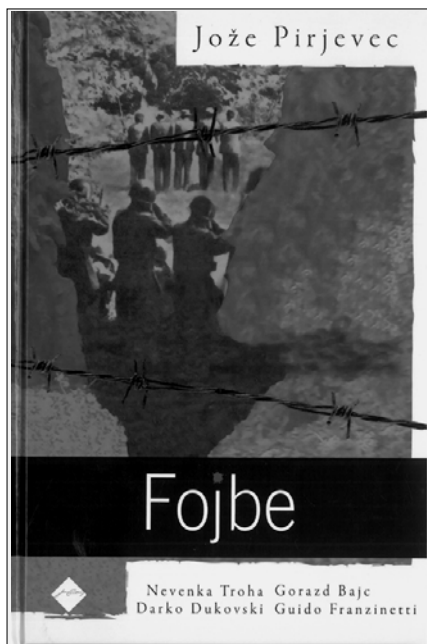
uničenju »izdajalcev in fašistov«. Zamisli spominskega parka pri Poljani ne pozna. Meni, da partizanski veterani in partizanska spominska literatura iz svoje kulture narodnoosvobodilnega boja in iz svoje kulture spominjanja izključujeta izbruhe lastnega nasilja in pobojev. Zanima, da bi ob jugoslovansko-avstrijski meji potekali obkolitveni boji, in meni, da so to bili boji z značajem prebojev. Dosledno govori o »protikomunističnih beguncih« in interpretira protokole britansko-jugoslovanskih dogovorov med 15. in 19. majem 1945 tako, da je šlo v prvi vrsti za »kravjo kupčijo«: repatriacija beguncev proti umiku Jugoslovanske armade. Kako je to mogel razbrati iz besedil dogovorov, ostaja nejasno. Meni, da je težko ugotoviti število protikomunističnih beguncev, ki so jih maja 1945 na avstrijskih tleh umorili partizani. Na podlagi svoje študije navaja število med 250 do 350 mrtvih. Ugiba o številu neodkritih primerov in številu tistih, ki so bili mrtvi prepeljani z avstrijskega na jugoslovansko ozemlje, in zaključuje, da izhajajo »pametne cenitve« iz števila 1000 mrtvih na avstrijskem Koroškem v času partizanske zasedbe in britanske repatriacije beguncev. Žonglira s številom beguncev sploh, s številom preseljenih oseb in številom mrtvih. Zaključuje: »Pliberk in Vetrinj nista le preprosto dva koroška kraja, pomembno vlogo igrata v nacionalni identiteti, kulturi spominjanja in politiki na Hrvaškem in v Sloveniji. Oba kraja »nacionalne tragedije« pa sta v politično-ideološkem nasprotju s komunistično politiko spominjanja in tradicionalno komunistično zgodovinsko ideologijo.« (str. 314–315)

Monografijo avtor sklene s pregledom virov in literature (str. 317–248), seznamom kratic (str. 349–350), terminološkimi pojasnili (351–355), nemško-slovenskim topografskim seznamom (str. 356–360), slovensko-nemškim topografskim seznamom (361–365) in prilogami raznih uporabljenih virov (str. 367–420). Na žaslost manjka imesnsko kazalo.

Avguštin Malle

Jože Pirjevec, Darko Dukovski, Nevenka Troha, Gorazd Bajc, Guido Franzinetti, Fojbe. Cankarjeva založba, Ljubljana, 2012, 384 str., ilustr.

Letos je Cankarjeva založba izdala do zdaj najpopolnejšo znanstveno monografijo o občutljivi problematiki istrskih in primorskih kraških jam in brezen, širši javnosti bolje poznanih pod izrazom v beneškem lokalnem narečju – fojbe, ki so pridobile svoj »sloves« in negativen prizvok predvsem v povezavi z dogodki septembra 1943 v Istri ter maja in junija 1945 na Goriškem in Tržaškem. Knjiga z istoimenskim naslovom Fojbe je skupno delo zgodovinarjev dr. Jožeta Pirjevca ter dr. Gorazda Bajca z Univerze na Primorskem, dr. Nevenke Troha z Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani, dr. Darka Dukovskega z Univerze v Pulju in na Reki ter dr. Guida Franzinettija z Università del Piemonte Orientale v Alessandrii.

Gre za nekoliko (malenkostno) spremenjeno in dopolnjeno izdajo knjige¹ o fojbah, ki je sicer že izšla v italijanščini leta 2009 v Torinu pri priznani, elitni italijanski založbi Einaudi z naslovom Foibe – Una storia d'Italia.

Naslovnico knjige »krasi« fotografija italijanskih vojakov v trenutku, ko so 31. julija 1942 na Križni gori streljali v hrbet petih Slovencev, domačinov iz vasi Dane v Loški dolini.² Ta fotografija se je pojavila 10. februarja 2011 na plakatu, s katerim je italijanska občina Bastia Umbra obeležila leta 2004 uvedeni državni praznik spominjanja fojb in »izgona« Italijanov iz Istre, z Reke in iz Dalmacije. Ta namerni ali nenamerni »lapsus« si lahko razlagamo kot plod šibkega vedenja oziroma bolje rečeno, gre za simptom psihopatološke percepcije preteklih dogodkov.³ Je posledica dolgo

trajajočega procesa zlorabljanja zgodovinskih dejstev in s tem povezanih sistematičnih manipulacij ob vzporedni amneziji oziroma negaciji zločinov fašizma (v Abesiniji, Libiji, Sovjetski zvezi, na Balkanu, tudi nad slovenskim prebivalstvom)

¹ Iz italijanske izdaje knjige so žal ostale posamezne napake, ki bi jih v redakciji bilo mogoče popraviti! Spremenjen in dopolnjen je predvsem tekst dr. Nevenke Troha. – Pripomba dr. Zdenko Čepič.

² Glede naslovnice knjige je treba opozoriti, poleg tega, da glede »provokacije«, ki naj bi slika italijanskega plakata iz leta 2011 sprožila ali izzvala pri nas (ni jasno sicer pri kom), da ne gre za »talce« kot je navedeno v pojasnilu o naslovnici knjige na strani 8 (za kazalom), v katerem je razložen razlog za objavo te naslovnice. Gre ustreljene s strani italijanske vojske, ki je izvajala ofenzivo s »čiščenjem terena« in je ustrelila v vaseh, kamor so prišli, domačine, ker so bili pred tem v njihovi vasi partizani in so jih domačini podpirali, npr. s hrano, ali so z njimi vsaj solidarizirali; ponekod je te, ki so sodelovali pred tem s partizani, ovadil italijanskim vojakom domači župnik. O tem je pisal v svojem dnevniku italijanski vojaški kaplan Pietro Brignoli (v knjigi Maša za moje ustreljene : iz dnevnika vojaškega kaplana, Gorica, 1995), ki je tem ustreljenim pred smrtjo podelil odvezo. Pri teh torej ustreljenih ne gre za talce! Ti imajo »pravno podlago« v mednarodnem vojnem in nevtralnem pravu, medtem ko je šlo pri teh, ki so jih Italijani pobili ob »čiščenju terena« Ljubljanske pokrajine, za ustreljene, ker so bili tam, ker so bili Slovenci in ker so podpirali slovenske partizane. Ustreljeni so bili, ker so bili Slovenci, pa tudi iz maščevalnih ali »preventivnih« razlogov. Nekatere je obsodilo na smrt vojaško sodišče vojaške enote, ki je prišla v vas. O tem gl. v Tone Ferenc, "Ubija se premalo": obsojeni na smrt, talci, ustreljeni v ljubljanski pokrajini : 1941–1943 : dokumenti. Zbral in uvodno študijo na pisal Tone Ferenc. Ljubljana : Inštitut za novejšo zgodovino : Društvo piscev zgodovine NOB, 1999; isti, Don Pietro Brignoli in njegovi ustreljenci. V: Prispevki za novejšo zgodovino, 1996, št. 1–2, str. 133–147. – Pripis dr. Zdenko Čepič.

³ Zgodovinska, filozofska in psihoanalitična razmišljanja o Fojbah najdemo v zborniku: Luis Accati in Renate Cogoy (ur.): Foibe – Primer psihopatološke recepcije zgodovine. Ljubljana 2009: Krtina.

tako v notranji⁴ kot zunanji politiki. Namen takšnega početja, ki se sicer najbolj jasno odraža v pretiravanjih s številom žrtev pobojev in deportacij, je v tem primeru prikazati Slovence oziroma širše Slovane kot genocidni narod, Italijane pa kot žrtve t. i. slavokomunizma.

Da pa se lahko celostno in uspešno spopademo s problematiko fojbe, se je treba vrniti nekoliko dlje v preteklost in najprej opozoriti na naravo slovensko-hrvaških in italijanskih odnosov na Goriškem in Tržaškem območju ter v Istri. Tej temi se v prvi polovici svojega prispevka posveti dr. Jože Pirjevec z dolgim orisom evolucije odnosov od prve literarne upodobitve Slovana kot »dobrega divjaka« v knjigi Albert Fortisa Potovanje po Dalmaciji iz leta 1774, ki nato prek prelomnih zgodovinskih dogodkov in emancipacije postane »nevaren barbar«. Te »nevarne barbore« pa je že bilo treba na različne načine zatirati tako, da so sprva nenaklonjeni medsebojni odnosi postopoma preraščali v odkrito sovraštvo. Najostrejše oblike tega sovraštva so se kazale v fašistični politiki poskusa uničenja ali italijanizacije slovenskega prebivalstva v Julijski krajini v obdobju med obema svetovnima vojnama in zlasti v Ljubljanski pokrajini do kapitulacije Italije 8. septembra 1943. Če omenim samo slednjo 29 mesecev trajajočo italijansko okupacijo. Pirjevec na str. 50 navaja netočen podatek,⁵ ko pravi, da je bilo v Ljubljanski pokrajini število interniranih 25.000, usmrčenih pa 13.000 oseb ali povedano drugače, vsakega petega prebivalca naj bi italijanske oblasti zaprle, 3,8 odstotka prebivalstva pa pobili. Podatek je pretiran, saj je po do zdaj najbolj zanesljivih analizah podatkov, opravljenih v okviru obširne raziskave Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani z naslovom Smrtne žrtve 2. svetovne vojne in zaradi nje na ozemlju Republike Slovenije, število teh žrtev nižje. Na območju Ljubljanske pokrajine z okoli 340.000 prebivalci lahko v času italijanske okupacije z gotovostjo identificiramo 5627 smrtnih žrtev kar znaša približno 1,6% prebivalstva, ki so jih povzročile italijanske in kolaborantske enote (tudi umrli v taboriščih itd.).

Kakorkoli neizogibno je bilo pričakovati, da bodo takšni kruti fašistični politiki v obratno spremenjenih poveljih okolščinah sledila maščevanja, zlasti nad tistimi, ki so bili v kakršni koli povezavi s fašizmom. Tako je prišlo do prvih obračunavanj že 8. septembra 1943 v Istri, o čemer govori prispevek Darka Dukovskega, drug večji val obračunavanj in poveljnega nasilja pa se je odvil maja in junija 1945, ko sta Goriško in Tržaško območje ter Istro zasedli četrta armada JA in deveti korpus NOV in POJ. Vendar pa je potrebno poudariti, da te epizode represije ne dosegajo kvalitete in kvantitete fašistične represije, števila žrtev poveljnih pobojev pa nikakor ne gre primerjati npr. s sovjetskim pokolom poljskih oficirjev v Katinskem gozdu

⁴ Npr. Michael R. Ebner: *Ordinary Violence in Mussolini's Italy*. New York 2011: Cambridge University Press.

⁵ Gre za podatek, ki ga najdemo v: Milica Kacin Wohinz, Jože Pirjevec: *Zgodovina Slovencev v Italiji*. Ljubljana, 2000: Nova revija, str. 91. Kot vir se v tej knjigi navaja: Tone Ferenc: *Fašisti brez krinke*. Dokumenti 1941–1942. Maribor 1998: Obzorja, str. 103–105. Tam se nahajajo podatki o interniranih in talcih, medtem ko avtor ugotavlja, da bo treba število vseh žrtev šele ugotoviti.

aprila oz. maja 1940 ali celo s holokavstom, kar včasih navaja italijanska politična propaganda. Pri problematiki fojb v nobenem primeru ne moremo govoriti o etničnem čiščenju. Lahko se le strinjamo z dr. Nevenko Troho, ko ugotavlja, da je šlo za »totalitaristično nasilje, v katerega so bili zajeti tudi Slovenci zaradi strašne vojne, ki se je začela s fašizmom in nacizmom. Zgodilo se je v času euforije nad zmago in maščevanja za vse gorje in zlasti za ubite in padle, saj je več kot tisoč ljudi padlo v zaključnih bojih za osvoboditev Trsta in Julijske krajine.« (str. 295)

Zgodovini politične (zlo)rabe problematike fojb, izraz se v takšnem kontekstu sicer prvič pojavi 19. oktobra 1943 v časniku *Corriere Istriano*, se Pirjevec posveti v drugem delu svojega prispevka. Naniza nam celo vrsto potvarjanih zgodovinskih dogodkov in dejstev namenjenih propagandi za doseganje regionalnih, nacionalnih ali mednarodnih političnih ciljev. Kakšno kolektivno zavest je takšna sistematična manipulacija vzpostavila, pa nam nazorno ilustrira npr. članek iz bolonjskega lista *Il resto del Carlino* z dne 11. februarja 2007, v katerem novinar z veliko mero domišljije pretirava, da je takrat »*novopečeni diktator, maršal Tito, ukazal fizično izničiti italijansko prebivalstvo. Za desetisoče ljudi se je začela kalvarija: streljanje, utapljanje in strašna praksa metanja žrtev, pogosto živih, v globoke kraške jame, imenovane fojbe. V ta brezna, globoka tudi več sto metrov, s kamnitimi ostrimi in nazobčanimi stenami, so vrgli vojake in številne nedolžne civiliste: preproste može delovnega ljudstva, številne ženske, včasih tudi z otroki v naročju, in duhovnike; vsi so bili krivi le tega, da so bili in so se razglašali za Italijane. Iz bazoviške fojbe pri Trstu so Anglo-Američani izgrebli 600 (mrtvih), dejali pa so, da so pustili na dnu še 300 kubičnih metrov razmesarjenih trupel.*« (str. 9–10)

Števila žrtev represije jugoslovanskih oblasti gredo v italijanskih političnopropagandnih interpretacijah celo do petmestnih števil pobitih in v fojbe zmetanih ter šestmestnih števil (do 350.000) »izgnanih« Italijanov, dejansko pa število vseh smrtnih žrtev ne bi smelo preseči števila 4000 (str. 11). Takšne izkrivljene interpretacije so bile dolgo časa domena desnega političnega pola, v devetdesetih letih 20. stoletja pa je prišlo do poenotenega pogleda na preteklost tudi na levisi. Najbolj jasno se je to izrazilo v skoraj soglasno sprejetem 10. februarju kot dnevni spominjanja na fojbe in eksodus Italijanov iz Istre. Pirjevec ob tem cinično pripomni, da so s tem politiki italijanskemu ljudstvu na »orwellovski način« zagotovili »*dan sovraštva, ki v imenu selektivnega spomina na dramatične trenutke v slovensko-italijanskih odnosih teži k temu, da bi prepričal italijanski narod o genocidnosti »slovanskih« sosedov*« (str. 27). In s tem, ko je enkrat dosežena politična »sprava«, lahko oblast prek izobraževalnih sistemov, medijev, poimenovanj ulic in trgov ter s snemanji dokumentarnih in igranih filmov vzpostavlja in ohranja želeno kolektivno zgodovinsko zavest.

Franzinetti v svojem prispevku govori o t. i. ritualizaciji spominjanja. Omenimo samo primer filma *Srce v breznu*⁶ posnetega v Črni gori s financiranjem italijanske

⁶ *Il Cuore nel Pozzo* (it.), *The Hearth in the Well* (ang.), 2005. <http://www.imdb.com/title/tt0448424/>, 20. 4. 2012.

državne radiotelevizijske družbe (RAI). Gre za fikcijo, ki je povsem iztrgana iz zgodovinskega konteksta, zamolči potek zgodovinskih dogodkov, ne omenja vzrokov in posledic, njegova poanta pa je samo v tem, da se Slovence (Slovane) prikaže kot genocidni narod. S takšnimi ravnanji oblasti prek ideološkopropagandnega aparata vztrajno zastrupljajo medsosedske odnose in še danes po nepotrebnem ustvarjajo ozračje nestrpnosti in strahu, politiki pa lahko nekaznovano izjavljajo neslane šale kot je bila npr.: »*Mussolini ni nikogar umoril. Mussolini je pošiljal ljudi na počitnice v izgnanstvo.*«⁷

Toda na tem mestu se nam zgodovinarjem in celotni zgodovinopisni znanosti zastavi bistveno vprašanje. Naj se v odgovorih na pretežno provokativne italijanske naracije preteklosti spustimo na raven politično populističnega dialoga ali pa je bolj modro, tudi v takšnih primerih, ohranjati temeljna znanstvenoraziskovalna načela. Torej, na podlagi kritično pretresenih arhivskih virov, s hladnim racionalnim pristopom stremeti k objektivni resnici. Takšen pristop, neobremenjen s škodljivim politično propagandnim balastom, je najbolj jasno zaznati v prispevku dr. Nevenke Troha, ki ji je tudi z izkušnjo članstva v slovensko-italijanski zgodovinsko-kulturni komisiji⁸ tematika in vse, kar se je oziroma se še dogaja okoli nje, nedvomno zelo dobro poznana. Troha se izkrivljenim zgodovinskim interpretacijam zoperstavi z odličnim poznavanjem arhivskega gradiva in celovitim orisom dogajanj maja in junija 1945 na Goriškem in Tržaškem.

Kakor ugotavlja, je šlo za izjemno kompleksen splet okoliščin in veliko nepreglednost dogajanj v obdobju 40-dnevne prisotnosti jugoslovanskih oblasti. V ponazoritev navajam samo dva primera. Narodnostno mešano prebivalstvo je zasedbo jugoslovanskih oblasti sprejemalo zelo različno, pač glede na željo po priključitvi k Italiji ali Jugoslaviji. Da pa to večkrat ni bilo povezano z narodno pripadnostjo, kakor poskuša prikazati italijanska politična propaganda, govori dejstvo, da je priključitev k Jugoslaviji v nekem trenutku podpiralo precej italijanskih delavcev (v ta namen so v Trstu zbrali 32.427, na Miljah 2540 in v Trziču 9587 podpisov), pa tudi del levo usmerjene italijanske inteligence in nekateri drugi sloji. Drug primer, ki prav tako kaže na zapletena dogajanja in hkrati demantira teze o načrtnih etničnih čistkah, izkazujejo dokumenti korespondence med centralnimi jugoslovanskimi in lokalnimi oblastnimi organi. Iz njih je med drugim razvidno, da si je centralna jugoslovanska oblast sicer prizadevala ohranjati visoko stopnjo legitimnosti z upoštevanjem načel mednarodnega prava, vendar pa so lokalni oblastni organi večkrat ravnali samovoljno. Nepravilnosti pri aretacijah, deportacijah ali usmrčitvah, ki so jih opravljale enote Ozne, Narodne zaščite (NZ, med njimi je bilo precej italijanskih delavcev) in vojske, so bili pogosto posledica osebnih maščevalnih, premoženjskih in drugih vzgibov. Vrhovna jugoslovanska oblast je nato več pripadnikov NZ in Ozne aretirala in celo obsodila na nekaj let zavora.

⁷ <http://www.dnevnik.si/novice/znanost/60632>, 19. 4. 2012.

⁸ Poročilo komisije v celoti dostopno na: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zakonodaja_in_dokumenti/dokumenti/Porocilo_SIZKK.pdf, 20. 4. 2012.

Bistvena značilnost problematike fojbe, na katero Troha večkrat opozori in kar je seveda glavno torišče nesporazumov ter razlog italijanskih pretiravanj, je v tem, da so arhivski podatki o žrtvah represije jugoslovanskih oblasti pomanjkljivi ali pa sploh ne obstajajo. Tako npr. ne moremo z gotovostjo prešteti aretiranih oseb, ki so bile sicer najbolj množične med 2. in 8. majem 1945. Ocenjuje se, da je bilo v Trstu aretiranih nekaj tisoč, relativno pa je bilo število aretiranih najvišje v Gorici. Tudi usoda aretiranih je iz arhivskih virov težko izsledljiva. Več jih je bilo izpuščenih v prvih tednih in mesecih, nekateri so bili postavljeni pred sodišča, del jih je bil poslan v zbirna taborišča na Primorskem od tam pa v Jugoslavijo (npr. Borovnica), nekateri pa so bili takrat usmrčeni. Največjo skupino žrtev so tvorili vojni ujetniki, poleg Italijanov je bilo tudi veliko Nemcev, pa tudi protikomunistično usmerjenih Slovencev, Hrvatov, Srbov in Kozakov. Glede števila žrtev, vrženih v fojbe, natančnih podatkov ni. Vemo le, da je bil večji del usmrtitev izveden med 2. in 15. majem 1945 in da so teze o več tisoč pomorjenih italijanskih civilistih pretirane in neutemeljene. V fojbe so večinoma metali trupla nemških in italijanskih vojakov, različnih vej policije (agenti javne varnosti, finančni stražniki, karabinjerji itd.), pa tudi nekaj civilistov (ne samo italijanske narodnosti), tj. vse žrtve štiriletne vojne in zadnjih dni bojev za Trst iz zdravstveno-higienskih razlogov in po sili razmer. V najbolj razvpiti bazoviški fojbi oziroma »šohtu« so npr. končali večinoma pripadniki SS-a, gestapa in drugih nemških ali italijanskih oboroženih formacij. Temeljne viktimološke številke, ki jih navaja Troha in na podlagi katerih bi po mojem mnenju morali graditi realno rekonstrukcijo žrtev represije jugoslovanskih oblasti, so ugotovljene za stalne prebivalce (t. i. rezidente) tega območja, in sicer v Goriški pokrajini:⁹ 901 ubitih ali umrlih v ujetništvu, med njimi je bilo 653 pripadnikov oboroženih formacij (32 slovenskih domobrancev) in 248 civilistov (med njimi 49 žensk). Na Tržaškem¹⁰ pa je bilo smrtnih žrtev 601, od katerih jih je bilo vsaj 142 deportiranih v Jugoslavijo in jih niso vrgli v fojbe. Skratka, števila žrtev, ki jih lahko razberemo iz obstoječih podatkov, so bistveno nižja kot tista, ki jih pogosto navajajo v italijanskih interpretacijah preteklosti.

Ob upoštevanju omenjenih ocen števila žrtev represije in njihovega porekla so torej teze o genocidnosti malodane smešne in povsem neutemeljene. Med žrtvami so se znašli pač tisti, ki bi lahko tako ali drugače ovirali vzpostavitev novega socialističnega reda, ali kakor ugotavlja Troha: *»Njihova skupna osnova ni bila odstranjevanje Italijanov kot naroda, kakor jih je pogosto prikazovala italijanska propaganda, ampak kaznovanje za fašistične zločine in tudi odstranitev tistih, ki niso izenačevali Jugoslovanske armade z osvoboditvijo. Med aretiranimi in usmrčenimi je bilo največ tistih, ki so bili na različne načine povezani s fašizmom in kolaboracijo z nacističnim okupatorjem.«* (str. 295) Italijanski politični propagandi pa gre zasluga, da so: *»Usmrtitve tudi samo domnevnih kolaborantov, ki so bile v tem času tudi drugje*

⁹ Nataša Nemeč, Zbirni seznam usmrčenih za območje Goriške pokrajine v njenih rapalskih mejah. Goriški muzej. V: Pirjevec, Fojbe, str. 291.

¹⁰ Nevenka Troha, Seznam pogrešanih z območja današnje Tržaške pokrajine (neobjavljeno besedilo). V: Prav tam, str. 292.

po Evropi, vendar pa so v narodnostno mešani Julijski krajini in zaradi posega ene države na pravno gledano ozemlje druge vsaj v očeh prizadetih, dobile tudi podobo obračuna enega naroda nad drugim.« (str. 295)

Pričujoča znanstvena monografija temelji na številnih dokumentih (nekateri so sploh prvič objavljeni) domačih in tujih arhivov med drugim iz Ljubljane, Trsta, Rima, Londona in Washingtona. Na podlagi dokumentov iz slednjih dveh arhivov temelji npr. Bajčev prispevek o anglo-ameriških pogledih na problematiko fojb. Ob vsem povedanem gre tako nedvomno za temeljno in doslej najbolj celovito delo o medvojnih in povojnih represivnih aktivnostih jugoslovanskih oblasti v Istri in na Goriškem ter Tržaškem območju. Avtorji s svojimi tehtnimi in objektivnimi ugotovitvami dogodke kontekstualizirajo ter pojasnjujejo vzročno-posledična razmerja, s tem pa uspešno izpodbijajo italijanske političnopropagandne teze o etničnosti čistk in previsoke številke žrtev represije postavljajo na bistveno realnejšo raven.

10. februarja 2012 je italijanski predsednik Giorgio Napolitano v predsedniški palači v Rimu dejal: *"Pomembno se je spominjati, tudi zato, da bi premišljevali o usodnih napakah in da jih nikoli več ne bi ponovili."*¹¹ S tem se lahko popolnoma strinjamo, seveda ob predpostavki, da se spominjamo prave resnice, torej tiste, ki ni niti italijanska niti slovenska, temveč je samo ena. In ta znanstvena monografija nedvomno pomeni ogromen korak k tej resnici. Ali kot je na predstavitvi knjige, 20. marca 2012 v knjigarni Konzorcij, dr. Nevenka Troha, ob zbudljaju nekoga iz občinstva poudarila, je knjiga namenjena ne samo Slovencem in Italijanom, namenjena je vsem resnicoljubnim ljudem. Politična volja pa je tista, ki bi morala znanstvenim ugotovitvam slediti, in to ne tako, kot se je zgodilo npr. s poročilom mešane slovensko-italijanske zgodovinsko-kulturne komisije. Vse dokler uradna politika in javnost ne bosta sposobni sprejemati objektivno pojasnenih zgodovinskih dejstev, pa bi ljudje lahko počakali z manifestacijami in obeleževanji morišč, o katerih niti ne vemo, kdo se tam nahaja in zakaj.

Žiga Koncilija

**Deborah Rogoznica, Iz kapitalizma v socializem: Gospodarstvo cone B Svo-
bodnega tržaškega ozemlja 1947–1954.** Pokrajinski arhiv, Koper, 2012, 330 str.,
ilustr.

Pomlad leta 1945 za Primorsko in njeno gospodarstvo ni pomenila take prelomnice kot za večino slovenskega ozemlja, ki je takrat postalo sestavni del federativne Slovenije in kjer sta se začeli pospešena obnova in preobrazba gospo-

¹¹ <http://www.rtvsl.si/svet/napolitano-ob-dnevu-spomina-na-fojbe-o-pomenu-ohranjanja-spomina/276495>, 19. 4. 2012.